

Korte lesomschrijving

Deze les gaat over het canonvenster:

Karel de Vijfde.

Titel Het rijk waar de zon nooit onder gaat

Vak Geschiedenis, Aardrijkskunde, Tekenen - ontwerpen

Venster Karel de Vijfde

Tijdvak Tijd van ontdekkers en hervormers (1500-1600)

Doelgroep groep 7-8

Tijdsduur 60 minuten

Groeperingsvorm klassikaal, individueel of tweetallen (groepjes)

Lesdoelen

- De leerlingen leren over de macht van Karel de Vijfde en het ontstaan van zijn enorme rijk.
- De leerlingen leren over hoe Karel de Vijfde door erfenis en oorlog steeds meer gebieden in handen kreeg, onder andere verschillende gebieden die nu in Nederland liggen.
- De leerlingen leren over de betekenis van verschillende elementen in een 'wapen' en passen dit toe in een eigen ontwerp.

Benodigde voorkennis

Geen

Benodigdheden

- Internet
- Eventueel een atlas
- Docentenhandleiding groep 7-8
- Vensterplaat Karel de Vijfde
- Werkblad groep 7-8
- Bijlage: kaart van de Zeventien Provinciën
- Schetspapier en potloden

Beoordeling

- Bespreken werkblad

Lesactiviteiten

Introductie

Er zijn verschillende opties:

Optie 1:

Besprek de vensterplaat over Karel de Vijfde.

Laat de vensterplaat eerst zien zonder de i-tjes te openen. Laat eerst de leerlingen de vensterplaat aandachtig bekijken gedurende 1 à 2 minuten. Stel vervolgens de volgende vraag: Wat gebeurt hier?

Geef enkele kinderen een beurt en vraag na elke beurt: Wat kunnen we nog meer ontdekken?

Instructie voor het gebruik van de vensterplaat:

De vensterplaat is een hulpmiddel om informatie over de tijd van Karel de Vijfde zelf te ontdekken en over te brengen. In de vensterplaat zijn allerlei elementen interactief gemaakt. Deze zijn gemarkeerd met een i. Wanneer er op een i geklikt wordt, verschijnt er informatie over een bepaald onderwerp in relatie tot het canonvenster Karel de Vijfde. De teksten kunt u achterin deze handleiding terugvinden.

Schrijf in steekwoorden op het bord wat de leerlingen zeggen over wat ze zien en denken. Als er geen nieuwe informatie uit de klas komt stopt u.

Let op: Alle bijdragen van de kinderen zijn waardevol, maar laat ze wel hun uitleg motiveren.

Optie 2:

Bekijk samen de aflevering van Klokhuis over Karel de Vijfde: <http://bit.ly/2lrSlyv> (14:50)

Laat de leerlingen in steekwoorden (woordspin) opschrijven waar de film over gaat.

Ruim 500 jaar geleden was Karel de Vijfde één van de machtigste mannen ter wereld. Zijn enorme rijk was zo groot dat de zon er nooit onderging. Ook het gebied dat nu Nederland heet maakte deel uit van zijn rijk. Toch weten maar weinig mensen in Nederland wie Karel de Vijfde was. In zijn geboortestad Gent in België kennen ze hem veel beter. Bart brengt een bezoekje aan Gent en komt erachter dat ze daar helemaal niet zo blij zijn met Karel de Vijfde. Hoe komt dat? En waarom heten de inwoners van Gent eigenlijk 'stroppendragers'?

Bekijk hierna klassikaal de vensterplaat. Bespreek de vensterplaat aan de hand van de steekwoorden die de leerlingen hebben opgeschreven tijdens het bekijken van de film.

vervolg lesomschrijving

Kern

Deel de werkbladen uit. De leerlingen kunnen individueel of in tweetallen werken. Het werkblad bestaat uit 5 opdrachten: 1A-B, 2A-B en 3. Deze opdrachten kunnen ze maken met behulp van de vensterteksten (i-punten bij de vensterplaat), de bijlage: kaart van de Zeventien Provinciën en internet.

Opdracht 1:

Bestaat uit wat kennisvragen, die ze kunnen beantwoorden aan de hand van de Klokhuis-aflevering over Karel de Vijfde en de i-tjes in de vensterplaat.

Opdracht 2:

De leerlingen kleuren de 14 van de 17 provinciën van Karels verenigd Nederland. De 14 provincies, de Habsburgse Nederlanden, erft hij van zijn Habsburgse familie en zijn opgenomen in zijn titel. Op deze manier zien ze welke gebieden hij erft en welke gebieden hij veroverd om er een geheel van te maken. Luik wordt nooit ingelijfd!

Opdracht 3:

De leerlingen ontwerpen zelf een familiewapen. Dit wapen wordt samengesteld uit het wapen van hun eigen woonplaats, het wapen van het geboorteland van hun vader of moeder of verzorger. In het wapen voegen ze ook iets toe waaraan je kunt zien waar de leerling goed in is, bijvoorbeeld: zwemmen, gitaar spelen, rekenen of samenwerken.

U kunt alvast wat voorwerk verrichten door het wapen van de woonplaats van de (meeste) kinderen uit te printen en van de landen waar de (meeste) ouders vandaan komen..

Ter inspiratie:

Laat de leerlingen het wapen van Nederland natekenen en beschrijven wat ze zien. Dit wapen is samengesteld uit de volgende onderdelen:

1. Familiewapen van het Huis van Nassau - In azuur (blauw), bezaaid met blokjes van goud, een leeuw van goud
2. De wapenspreuk van de familie en het prinsdom van Oranje - **Je maintiendrai = Ik zal handhaven**
3. Het wapen van de Republiek - de kroon op de leeuw, het zwaard en de bundel met zeven pijlen die voor

de 7 provinciën stonden. Dit zijn de 7 provinciën die voor onafhankelijkheid streeden onder koning Filips II (zoon van Karel V). (verwijzing naar venster Willem van Oranje)

Het ontstaan en gebruik van wapens:

In de twaalfde eeuw wordt de wapenrusting van een ridder versierd met symbolische voorstellingen - emblemen. Hieruit ontstaan later de 'wapens'. Een wapen op het schild van een ridder was bedoeld om de identiteit van een ridder onder helm en harnas vast te kunnen stellen. Vervolgens werd dit wapen ook op paardenkleden, banieren en als helmteken gebruikt. Ook handig om vriend en vijand te herkennen tijdens een veldslag. Het wapen op een zegel werd gebruikt om brieven en documenten te zegelen (met lak). Met name adellijke families, staten, steden, streken en gemeenten voerden wapens. Later ook de kerk, verenigingen en burgers. In onze tijd kun je beeldmerken en logo's van bedrijven en verenigingen zien als een afgeleide vorm van deze traditie.

Kenmerken van wapens:

Een wapen moet op afstand herkenbaar zijn en is aan bepaalde regels gebonden. Een wapen kan bestaan uit alleen een schild of een schild met schilddekking (alle zaken die rond het schild zijn afgebeeld, zoals een kroon, motto of wapentent). Meer kunt u hierover vinden op deze website: <http://bit.ly/2BfZMj5> Er wordt een beperkt aantal kleuren gebruikt: keel (rood), sinopel (groen), azuur (blauw) en sabel (zwart) en metalen (goud en zilver). Elke kleur kan een symbolische betekenis hebben, maar dat verschilt per tijdperk, land of persoon. Soms worden personen, dieren of voorwerpen in hun 'natuurlijke' kleur afgebeeld. Wapens zijn gestileerde afbeeldingen en bestaan uit vlakken, geometrische vormen en symbolische vormen. Soms verwijzen vormen naar een naam, dat wordt dan een sprekend wapen genoemd. Verder is het belangrijk om te weten dat een beschrijving van een schild uitgaat van het perspectief van de ridder. Dus rechts voor de ridder is links voor de kijker.

vervolg lesomschrijving

Extra (bonus-)vraag:

Karel de Vijfde werd in 1519 "Heer der Nederlanden". Nu is Koning Willem-Alexander de "Heer der Nederlanden"

Wat is nu zijn hele titel? (zoek op internet op "Koning Willem-Alexander")

(Antwoord: "Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Jonkheer van Amsberg".)

Welke gebieden vallen onder het Koninkrijk der Nederlanden?

(Antwoord: Nederland, Aruba, Curaçao, Sint Maarten en als bijzondere gemeenten: Sint Eustatius, Saba en Bonaire)

Afsluiting

Bespreek de antwoorden op het werkblad. Laat enkele leerlingen hun familiewapen toelichten. Welke twee wapens zijn gecombineerd en wat heeft de leerling toegevoegd, dat laat zien waar de leerling goed in is. Bespreek eventueel het wapen van Nederland (zie hieronder). Wat zien ze en licht het toe!

Het wapen is een combinatie van:

1. *Familiewapen Van Nassau: In azuur, bezaaid met blokjes van goud, een leeuw van goud.*
2. *De wapenspreuk staat voor de familie en het prinsdom van Oranje.*
3. *De kroon op de leeuw, het zwaard en de bundel met zeven pijlen die voor de zeven provinciën stonden komen van het wapen van de Republiek.*

Antwoorden werkblad

1A: Welk tijdvak?

Antwoord: 1500 - 1600 tijd van ontdekkers en hervormers

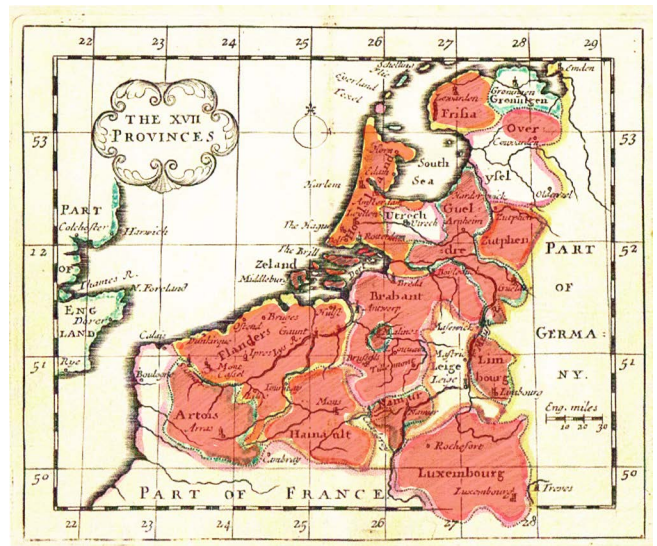
1B: 3 dingen die ze te weten zijn gekomen over Karel de Vijfde

2A: Betekenis van "een rijk waar de zon nooit onderging"

Antwoord: Het rijk van Karel de Vijfde was zo groot dat het altijd wel ergens dag was.

2B: De Nederlanden worden één geheel onder Karel de Vijfde en heten van 1543 tot 1585 ook wel de Zeventien Provinciën. Veertien van deze gebieden zijn terug te vinden in zijn aansprektitel. Zie onderstaand kaartje voor de juiste gebieden:

Brabant, Limburg, Luxemburg, Gelderland (Gelre), Vlaanderen (Flanders), Artesië (Artois), Henegouwen (Hainault), Holland, Zeeland, Namen (Namur), Drenthe (onderdeel van Overijssel), Zutphen, Heer van Friesland (Frisia) en Mechelen (Malines)

3A:

Teksten vensterplaat

Teksten vensterplaat Karel de Vijfde

1. Karel de Vijfde

- i-punt: Karel de Vijfde
- Informatie: Karel de Vijfde, geboren in Gent, is net 15 jaar oud als hij 'heer der Nederlanden' wordt. Een jaar later wordt hij bovendien koning van Spanje en van de Spaanse gebieden in Midden- en Zuid-Amerika. En in 1519 - hij is dan 19 jaar - wordt hij gekozen tot keizer van het Duitse Rijk. Hij heerst dan over het grootste rijk sinds Karel de Grote. Karel de Vijfde is niet zo knap als zijn vader, Filips de Schone (de mooie). En hij is ook nog gehandicapt. Zijn kaak staat zo ver naar voren dat zijn mond niet goed dicht kan. Karel kan moeilijk praten en eten. Hij heeft vaak last van zijn buik. En door de ziekte jicht doen zijn botten pijn.

2. Slim trouwen

- i-punt: Portret Isabella van Portugal
- Informatie: In de tijd van Karel de Vijfde trouwen rijke mensen niet uit liefde, maar om het gebied dat ze bezitten groter te maken. Karels vader Filips de Schone trouwt met een Spaanse prinses, die weer een kleindochter is van de Duitse keizer. Zo komen Spanje en het Duitse rijk in de familie. Al deze gebieden erft Karel als zijn ouders sterven. Zelf trouwt Karel de Vijfde met zijn nicht, Isabella van Portugal, want hij wil goede maatjes worden met het Spaanse buurland Portugal. Maar gelukkig vinden Karel en Isabella elkaar ook aardig en hebben ze het fijn samen. Als Isabella in 1539 sterft is Karel zo verdrietig dat hij de rest van zijn leven zwarte kleren draagt

3. Nederland wordt één

- i-punt: Rechtsboven op de kaart 'Leo' op de achterwand
- Informatie: Als Karel de Vijfde de Nederlanden erft, is het een lappendeken van verschillende gewesten, elk met eigen wetten en regels. Karel wil van die gewesten een eenheid maken. Hij verovert de gebieden die nu Friesland, Utrecht, Drenthe, Overijssel en Gelderland heten. De Nederlanden bestaan nu uit zeventien aan elkaar grenzende provincies. Het gebied is ongeveer zo groot als Nederland, België en Luxemburg samen. Karel de Vijfde zorgt ervoor dat dit gebied alleen nog maar als één stuk geërfd kan worden. Bovendien gelden overal voortaan dezelfde regels. Dat maakt het regeren voor hem veel makkelijker. De groei van de Nederlanden en de vele handelscontacten van Karel de Vijfde in zijn wereldrijk

zorgen voor rijkdom. Met het geld dat door handel en hoge belastingen verdiend wordt kan Karel zijn oorlogen betalen en nog machtiger worden.

4. Strijd om de macht

- i-punt: Het kruis, onder de kroon
- Informatie: De edelen die de rijke Nederlandse steden en gewesten besturen zijn niet blij met Karel de Vijfde. Die vraagt hun steeds hogere belastingen om zijn veldtochten te kunnen betalen. Via zijn ambtenaren probeert Karel steeds meer macht te krijgen. Maar de bestuurders in de Nederlanden willen hun macht niet kwijt. En dan wil Karel ook nog met geweld het katholieke geloof opdringen. De onrust in de Nederlanden groeit....

5. Een rijk waar de zon nooit ondergaat

- i-punt: De globe
- Informatie: In 1492, acht jaar voordat Karel de Vijfde wordt geboren, bereikt Columbus Amerika. Hij maakt deze ontdekkingsreis in opdracht van Karels oma, de koningin van Spanje. Daarna verovert Spanje grote gebieden in Midden- en Zuid-Amerika, waar Karel de Vijfde nieuwe koninkrijken laat stichten. Zo krijgt hij een wereldrijk in handen waar altijd wel ergens de zon schijnt.

6. Altijd maar op reis

- i-punt: De kroon
- Informatie: Als Karel de Vijfde 19 jaar is wordt hij tot keizer van Duitsland gekroond. Hij verdeelt zijn leven tussen Spanje, de Nederlanden en de rest van Europa. Hij kan niet overal tegelijk zijn. Daarom besturen stadhouders de gewesten – ze zijn er de vervangers van de landsheer. Het hof van Karel de Vijfde in de Nederlanden is in Brussel. Daar benoemt hij hoge edelen in de Raad van State, die hem advies moet geven. Slim – zo is de kans klein dat deze mannen zich tegen hem keren!

Teksten vensterplaat

Vervolg teksten vensterplaat Karel de Vijfde

7. Dood aan de ongelovigen

- i-punt: Portret Luther, rechts naast de bijbel
- Informatie: Veel mensen in Nederland hebben genoeg van de rijke, arrogante kerk en de paus die niet wil luisteren naar kritiek. Ze noemen zich protestanten – dat komt van het woord protest. Karel is fel tegen deze kritiek. Voor hem zijn de mensen die niet katholiek zijn 'ongelovigen' of ketters. Onder het bewind van Karel de Vijfde lopen de protestanten in de Nederlanden groot gevaar. De koning laat ze vervolgen en hun boeken en pamfletten verbranden. In 1522 stelt hij de Spaanse inquisitie in: een rechtbank van de katholieke kerk die ketters moet opsporen en bestraffen. Honderden mensen worden onthoofd, verdrinken of levend verbrand.

8. Karels treurige einde

- i-punt: Portret Filips II, links naast de bijbel
- Informatie: Als Karel de Vijfde 55 is wil hij niet langer regeren. Hij is ziek en uitgeput van het vele reizen. Zijn broer Ferdinand heeft stiekem vrede gesloten met protestantse vorsten. Karel voelt dat als een zware nederlaag. Leunend op de jonge Willem van Oranje, die zijn loopbaan begint aan het Brusselse hof, doet Karel de Vijfde afstand van de troon. Karels broer Ferdinand krijgt het Duitse deel van zijn rijk, zijn zoon Filips II Spanje en de Nederlanden. Karel reist terug naar het land van zijn jeugd, Spanje. Daar gaat hij in een klooster wonen om zich helemaal aan God te wijden en zich voor te bereiden op zijn dood. Drie jaar later, in 1558, sterft Karel de Vijfde. In de Nederlanden gaat Filips II door met de terreur tegen protestanten. Dit geeft zoveel spanningen dat in 1568 de Tachtigjarige Oorlog uitbreekt tussen de Nederlanden en het Spaanse rijk.